

Η ΣΙΑΘΗ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

πανειλημμένως έγγραφη εἰς τὰς Τουρκικὰς ἑφημερίδας καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς, ὅτι ἡ Τουρκία προτίθεται νὰ ἰδρῦσῃ Ἐθνικὴν Τράπεζαν καὶ ὡς κατάθεμα χρυσοῦ θὰ καταθέσῃ τοὺς σουλτανικοὺς θησαυροὺς ἐκτιμηθέντας ἀπὸ Σουηδὸν ἐμπειρογνώμονα εἰς 10 ἑκατ. λιρῶν. Μετὰξὺ τῶν θησαυρῶν τούτων ἀναγράφεται καὶ τὸ ξίφος τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Διερωτᾶται ὅμως κανεὶς ποῖα ἀποδείξεις ὑπάρχουν περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ κειμηλίου.

Τοῦναντίον ἠξεύρομεν ὅτι ὁ κόμης Τέκκιο, πρέσβυς τῆς Σαρδηνίας παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, εἶχεν ἀγοράσῃ ἀπὸ ἑνα ἔμπορον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν λεπίδα μιᾶς ἑλληνικῆς σπάθης καὶ μίαν σημαίαν Τουρκικὴν, τὰ ὅποια κειμήλια ἐδώρησεν εἰς τὸ στρατιωτικὸν Μουσεῖον τοῦ Τουρίνου. Ὁ πωλητὴς ἰσχυρίσθη εἰς τὸν κόμητα, ὅτι τὰ ἠγόρασεν ἀπὸ τὸν φύλακα τοῦ Σουλτάν Μεχμέτ Τζαμισί, δηλαδὴ τοῦ τζαμίου εἰς τὸ ὁποῖον ἐτάφη ὁ Κατακτητής.

Εἰς τὰ 1858 ὁ Victor Langlois ἐπισκεφθεὶς τὸ Μουσεῖον τοῦ Τουρίνου ἐδημοσίευσεν σημεῖωμα εἰς τὴν « Ἀρχαιολογικὴν Ἐπιθεώρησιν » τῶν Παρισίων, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπεστήριζεν ὅτι τὸ ξίφος αὐτὸ ἔπρεπε νὰ εἶνε τὸ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου τοῦ ἡρωϊκῶς πεσόντος εἰς τὴν Πύλιν τοῦ Ρωμανοῦ, ἡ δὲ σημαία ἦτο μία ἀπὸ τὰ σημαίας, αἱ ὁποῖαι ἐκναμάτισαν τόσον ὑπερήφανοι εἰς τὰς ἐπάλλξεις τοῦ Βυζαντίου. Εἰς τὰ 1911, ἀναγνώσας σχετικὸν σημεῖωμα εἰς

τὸν «Ταχυδρόμον» τῆς Ἀλεξανδρείας, ἔγραψα εἰς τὸν διευθυντὴν τῆς Βασιλικῆς Ὀπλοθήκης τοῦ Τουρίνου, ὁ ὁποῖος ἔσχε τὴν εὐγένειαν νὰ μοὶ στείλῃ πιστότυπον (estampage) τῆς πολυτίμου λεπίδος καὶ μίαν ἐπιστολὴν εἰς τὴν ὁποίαν μοὶ ἔγραφε: «Δὲν σᾶς ἀποκρύπτω ὅτι βραχὺ σημεῖωμα εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Μουσείου μας ἀπορρίπτει τὴν γνώμην τοῦ Langlois λέγον ὅτι τὸ ξίφος αὐτὸ θὰ ἀνῆκε εἰς κανένα Κωνσταντῖνον, φέροντα τὸν τίτλον τοῦ αὐθέντου. Τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνου καὶ ὁ τίτλος τοῦ αὐθέντου θ' ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς κανένα ἡγεμόνα τῆς Μολδοβλαχίας».

Νομίζομεν ὅτι ἡ ἀντίρρησης δὲν εἶνε σοβαρά. Ἡ λεπίς φέρει πλησίον τοῦ πρὸς τὴν λαβὴν ἄκρου χαραγμένα δύο σκήπτρα, ἔπειτα εἰς ἕν μενταγιὸν τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου κρατοῦσης τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν παῖδα καὶ κατόπιν κατὰ μῆκος τὴν ἐπιγραφὴν: «*Σύ, Βασιλεῦ ἀήτητε, Δόγε Θεοῦ Παντάναξ, τῷ ἡγεμόνι καὶ πιστῷ αὐθέντη Κωνσταντίνῳ*». Ἐννοεῖται τὸ ρῆμα «*βοήθει*». Φρονοῦμεν δ' ὅτι:

α) Τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος δὲν ἀποτελεῖ ἐπιχείρημα ὅτι δὲν εἶνε τοῦ Παλαιολόγου.

β) Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων εἶνε καθαρὸν βυζαντινόν.

Εἶνε ἀλήθεια ὅτι οἱ Ἕλληνες ἕως σήμερα ἀκόμη ἀρεσκόμεθα νὰ μιμούμεθα τὴν βυζαντινὴν γραφὴν, καὶ τοῦτο πολὺ φυσικώτερον θὰ ἠνυχαρίσται τοὺς φαναριώτας, ἀλλὰ ἕνα μάτι ἐξησκημένον διακρίνει τὸν ἀέρα τῆς κατ' ἀπομίμησιν γραφῆς ἀπὸ τὴν γνησίαν· ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ γραφὴ εἶνε ὁμοιοτάτη πρὸς τὰς ἐπὶ μαρμάρων ἢ ἐπὶ εἰκόνων ἀναμφισβητήτους βυζαντινάς γραφάς.

Δὲν φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι οἱ ἐφεκτικώτατοι φαναριώται ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας, οἱ ὁποῖοι ἤξευραν ποῖα καχυποψία τοὺς ἐπέβλεπεν ἀπὸ τὸ Διβάνι τῆς Σταμπούλ, ἀφοῦ οἱ περισσότεροὶ ἐκαρτομήθησαν, θὰ ἔκαμναν πολλὴν ἐπίδειξιν βυζαντινισμοῦ εἰς τὰς ἐπισήμους τῶν ἐμφανίσεις.

γ) Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος αὐτὸς δὲν ἀποκαλεῖται ἐπὶ τῆς λεπίδος «αὐτοκράτωρ Ρωμαίων» ἀλλ' ἀπλῶς «ἡγεμὼν καὶ πιστὸς αὐθέντης» ὄχι μόνον δὲν ἀναίρει τὴν γνώμην τοῦ Langlois, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνισχύει, διότι συμ-

φωναί πρὸς ὅσα γνωρίζομεν περὶ τοῦ βασιλικοῦ ὕφους τοῦ τελευταίου αυτοκράτορος. Γνωρίζομεν θετικῶς ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἀνελθὼν τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντινίου εἰς στιγμήας ἀπελπιστικῶς δυσχερεῖς ἠρνήθη νὰ τελέσῃ τὴν στέψιν του εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, θεωρῶν ὡς εἰρωνεῖαν τοιαύτην πομπικὴν τελετὴν ὑπὸ περιστάσεις τόσον τραγικᾶς. Δι' αὐτὸ ὁ Δούκας ἀποκαλεῖ τὸν Ἰωάννην Παλαιολόγον «τελευταῖον βασιλέα», ἐνῶ τὸν Κωνσταντῖνον ἀποκαλεῖ «δεσπότην». Ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Κωνσταντῖνου, Φραντζῆς τὸν ὀνομάζει «*αὐθέντην κὺρ Κωνσταντῖνον*». Εἰς τὰ χρυσόβουλά του καὶ τὰ διπλώματα, δι' ὧν ἀπένευε τίτλους τιμητικούς ἢ πόλεις καὶ νήσους εἰς πρίγκηπας Εὐρωπαϊοὺς, ὑπογράφεται «βασιλεὺς καὶ αυτοκράτωρ Ρωμαίων» διὰ νὰ ἐξυψώσῃ τὴν σπουδαιότητα τῶν χορηγιῶν του. Ἄλλ' ἐπάνω εἰς τὸ ξίφος του ἀποκαλεῖται φυσικᾶ μὲ μετριοφροσύνην καὶ ταπεινότητα «ἡγεμὼν καὶ πιστὸς αὐθέντης», διότι πρόκειται περὶ ἀντικειμένου τῆς ἰδίας του χρήσεως καὶ ταπεινοῦται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποῖου ἐπικαλεῖται τὴν προστασίαν καὶ τὸν ὁποῖον ὀνομάζει «*Βασιλέα*». Ἐπειτα ἤμποροῦμεν καὶ νὰ υποθέσωμεν ὅτι εἶχε τὸ ξίφος τοῦτο πρὶν ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅταν ἦτο ἀκόμη δεσπότης τοῦ Μωρέως, καὶ τοῦ ὁποῖου τὴν λάμπιν ἠτένισαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸν Ἰσθμόν.

δ) Τὸ γεγονός ὅτι τὸ ξίφος ὑπεξηρέθη μαζὶ μὲ τὴν σημαίαν ἀπὸ τὸ τζαμίον τοῦ κατακτητοῦ δεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ τροπαίων.

ε) Γνωρίζομεν τοὺς φαναριώτας πρίγκηπας τῆς Μολδοβλαχίας, τῶν ὁποίων τινὲς ἐλέγοντο Κωνσταντῖνοι, ὅπως ὁ Ὑψηλάντης, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν τὸ ξίφος κανενὸς ἐξ αὐτῶν. Πιθανὸν αἱ οἰκογένεαί των νὰ διετήρησαν κανέν τοιοῦτο κειμήλιον. Ἀμφιβάλλομεν μάλιστα ἂν ἔφερον ξίφος, διότι εἰς τὰς σωζομένας εἰκόνας των, ὅσας τοῦλάχιστον εἶδομεν, οὐδεὶς ἔφερε ξίφος. Ἡ ἀρχὴ των ἦτο πολιτικὴ καὶ οὐχὶ στρατιωτικὴ. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸ ξίφος θὰ τοῖς ἐδίδετο μετὰ τῆς στολῆς ὑπὸ τῆς Πύλης, ἢ τοῦλάχιστον ὁ τύπος των, καὶ δὲν εἶνε καθόλου πιθανὸν ὅτι θὰ ἠνείχετο ἢ

Πύλη τοιοῦτον τίτλον βυζαντινόν. Πάντως ἂν ἔφερον ἐπιγραφὴν τὸ ξίφος τοῦ Ὀσποδάρου, θὰ εἶχε κάποιον ὑπαινεγμὸν ἀφοσιώσεως εἰς τὸ Λοβλέτι.

στ') Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Τέκκιω ἠγόρασε μόνην τὴν λεπίδα μαρτυρεῖ ὅτι ἡ λαβὴ θὰ ἦτο χρυσεῖ.

ζ') Τὰ δύο σκῆπτρα παρὰ τὴν λαβὴν ἀναφέρονται εἰς τὰς δύο ἡπείρους Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν. Τινὲς τὰ ἐξέλαβον ὡς λαμπάδας. Ἄλλ' αὐτὰ εἶνε ὀξεῖαι πρὸς τὰ κάτω καὶ θὰ εἶχον κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον φλόγα.

η') Ὁ Ξ. Σιδερίδης («Μελέτη» Ἀθῆναι, 1908, σ. 144-6) ὁμιλῶν περὶ τῆς σπάθης τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου ἀναφέρει τὴν πληροφορίαν τοῦ Πασπάτη καθ' ἣν ὁ Ἰσίδωρος ἐδώρησεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα σπάθην μὲ τὴν ἐπιγραφὴν

Σὺ Βασιλεῦ ἀήτητε, Λόγε Θεοῦ Πανιάναξ,
νίκης βραβεῖα δώρησε κατὰ τῶν πολεμίων,
τῷ ἡγεμόνι καὶ πιστῷ ἀνθέντῃ Κωνσταντίνῳ
ὡς περ ποτὲ τῷ βασιλεῖ Μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ

Προσθέτει δ' ὁ Πασπάτης ὅτι ἡ σπάθη σώζεται μεχρι τοῦ νῦν, (1852) ἀλλὰ ποῦ δὲν λέγει. Ὁ Σιδερίδης κρίνει ὅτι ἡ τοῦ Τουρίνου εἶνε μίμημα ταύτης μεταγενέστερον, διότι ἐδανείσθη τὸν πρῶτον καὶ τρίτον στίχον τοῦ ἀνωτέρου τετραστίχου. Νομίζομεν ὅτι συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Ἡ ἐπιγραφὴ τῆς σπάθης τοῦ Τουρίνου ἐν τῇ συντομίᾳ της εἶνε ἀκεραία. Ἐννοεῖται ἐκεῖ τὸ ῥῆμα «βοῦθῆι». Ἐνῶ αὐτὴ ἡ τετραστίχος ἔπειτα παρεγερμίσθη μὲ περιττολογία.

Περὶ δὲ τῆς δωρηθείσης εἰς τὰ 1886 σπάθης εἰς τὸν τότε Διάδοχον Κωνσταντίνον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδεὶς δύναται λόγος νὰ γίνῃ. Εἶνε προφανῶς μίμημα τοῦ ἐν Τουρίνῳ ἀποκειμένου κειμηλίου.

Ὡστε πρέπει νὰ περιμένωμεν τὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς γνησιότητος τοῦ ξίφους τοῦ τουρκικοῦ θησαυροῦ.